

ZANDADDERS

NOSE-HORNED VIPERS

Peter Carati

Het was acht jaar geleden Macedonië, nu Noord-Macedonië. Toen een onbekende vakantiebestemming, gekozen op basis van een klein dorp, Pestani, aan de zuidoostzijde van het meer van Ohrid, met als uitvalsbasis een klein, knus en gastvrij familiehotelletje op vijftig meter loopafstand van het meer en aan de rand van de grote natuurreservaten Mavrovo en Galicia, ver weg van de grote toeristische steden Ohrid en Skopje. Vanuit de bus vanaf het vliegveld over een weg vol gaten en kuilen, was het eerste aanblik al een succes. Er waren velden vol met donkerrode klaprozen, gemêleerd met knalgele teunisbloemen tussen olijfbomen en paarse distels met hier en daar een betonskelet van een bouwvallig huis.

Al spoedig meldde zich de hostess met aanvullende informatie voor ons verblijf, de vertrekgegevens en een A4'tje met excursiemogelijkheden, direct te boeken en bij drie excursies een gratis stadswandeling. Onze belangstelling ging uit naar Golem, bijgenaamd 'Pelikaan-eiland', een klein eilandje in het Meer van Prespa tegen de Albanese grens. Nu heet het 'slangeneiland' en het werd ontraden daarnaartoe te gaan. De vraag was of er sowieso voldoende toeristen waren om een vissersbootje vol te krijgen om rond het eilandje te varen. Teleurgesteld lieten we ook de andere excursies voor wat ze waren, temeer daar ze ook later nog geboekt konden worden. We hadden ons verheugd op pelikanen en andere watervogels, maar we bleken te laat in het seizoen te zijn. De pelikanen hadden zich weer teruggetrokken op de Griekse broedgebieden aan de overzijde van het Meer van Prespa. In het voorjaar visen ze massaal rond het eiland Golem, met als medebewoners en kompanen de kolonies aalscholvers. De aalscholvers duiken in het vis-

Peter Carati

It was eight years ago in Macedonia, which is nowadays known as North Macedonia. An unknown holiday destination, that was chosen because of a small village, Pestani, in the south-east of lake Ohrid, with a small, cosy and hospitable family-run hotel to use as a base, at about fifty meters walking distance from the lake and located at the edge of large nature reserves Mavrovo and Galicia, far from the large tourist cities of Ohrid and Skopje. The first view, seen from the bus from the airport that carried us over a road full of potholes, was already very promising. There were fields of crimson poppies interspersed with striking yellow sundrops among olive trees and purple thistles with occasionally the concrete skeleton of a dilapidated house.

We were soon welcomed by our hostess with additional information regarding our stay, the accommodations and an A4 leaflet with opportunities for excursions that could be booked immediately and a free city tour that was added as a bonus with three excursions. Our interest was drawn to Golem, also known as 'pelican island', a small island in lake Prespa close to the Albanian border. Nowadays it is known as 'snake island' and we were advised not to go there. Furthermore, it was not sure if there even were sufficient tourists to fill a fishing boat to circle the islet. Disappointed we also turned down the other excursions, also because of the possibility to book those at a later moment. We had been looking forward to the pelicans and other water birds, but it appeared that we got there too late in the season. The pelicans had already withdrawn to their Greek breeding grounds on the other side of lake Prespa. During spring, they hunt for fish in huge numbers around the island of Golem, accompanied by colonies of cormorants. The cormorants can

rijke meer tot wel dertig meter diepte en jagen daarmee de vis naar de oppervlakte. De pelikanen vliegen achter de groepjes aalscholvers aan met geopende snavels en hebben zo de vis letterlijk voor het opscheppen.

Golem

Het mysterieuze eiland Golem bleef zijn aantrekkingskracht behouden en er werd een kleinschalige excursie geboekt voor een paar liefhebbers. Het grote voordeel om niet bij een grote reisorganisatie te boeken, bleek al spoedig, toen we bleken te kunnen boeken bij een Nederlands-Macedonisch echtpaar. Beiden kenden zowel Nederland als de streek rondom het meer van Ohrid, de bergdorpen met hun bewoners en Albanië als hun broekzak, spraken de talen en organiseerden een scala aan excursies voor kleine groepen met een minibusje of per jeep naar bestemmingen waar reisorganisaties niet kunnen komen met hun te grote touringcars. Bij het merendeel van de tochten is een streekgebonden maaltijd inbegrepen. Voor enkelen maakt dit, alleen al en vaak voor meerdere keren tijdens de vakantie, een tocht naar de bergdorpen onontbeerlijk om de overheerlijke Macedonische keuken te leren kennen al dan niet vergezeld met de zelf gestookte raki. Voor ons werd het zeven jaar aaneengesloten een bezoek aan het Golemeiland in het voorjaar.

Terug naar het Pelikaaneiland

Met de bekende instructies van dichte schoenen stappen we in het minibusje. De spraakwerval van Dimitrie draait alweer op volle toeren. We vervolgen de weg langs het Meer van Ohrid naar het zuiden en slaan naar het oosten af door het Galiciareservaat. De weg is smal, maar goed berijdbaar met hier en daar een stop om van het uitzicht over het meer te genieten. Bij Stenje passeren we de Albanese grens, ditmaal zonder douanehindernissen, omdat men toch nergens heen kan. Na Stenje wordt het pad een rotsachtig karrenspoor door de bossen langs het Meer van Prespa. Een oliespoor geeft aan dat een onfortuinlijke voorganger zijn carterbak kapotgereden heeft op de uitstekende rotsblokken. Na een paar ki-

dive up to thirty meters deep in the fish-rich waters of the lake, thereby driving the fish to the surface. The pelicans follow the groups of cormorants and can thus literally scoop up the fish with their opened bills.

Golem

The mysterious island of Golem remained attractive and a small excursion was booked for the few interested tourists. The advantage of not having to book with a large travel agency soon became apparent when we were able to book with a Dutch-Macedonian couple. Both were very familiar with The Netherlands and with the region around lake Ohrid, the mountain villages with their inhabitants and Albania. They also spoke the languages and were able to organise a wide range of excursions for small groups in minivans or jeeps to destinations which were inaccessible to the large coaches of the travel agencies. Most tours include a local meal typical for the region, which causes a tour to the mountain villages to become indispensable for some people who want to taste the delicious Macedonian kitchen, which may or may not be accompanied by home-distilled raki. For us, this resulted in visits to the island of Golem in the spring for seven consecutive years.

Back to Pelican island

We jump in the minivan with the familiar instruction of wearing closed shoes. Dimitrie's torrent of words is already well under way. We continue our southward route along lake Ohrid after which we turn east through the Galicia reserve. The road is narrow, but well traversable with the occasional stop to marvel at the view over the lake. We pass the Albanian border at Stenje, this time without any delays at customs, because there is nowhere to go anyway. After Stenje the road turns to a rocky trail through the forests along lake Prespa. An oil trail indicates the location where an unfortunate driver broke his crankcase against the protruding rocks. After a few kilometres we arrive at Konjsko, which consists of a few houses on the shores of the lake, where we are welcomed by a fisherman



Dobbelsteenslangen / dice snakes (*Natrix tessellata*)

lometer komen we bij Konjsko, een paar huisjes langs het meer en worden we opgewacht door een visser met een houten bootje met buitenboordmotor. In de verte ligt Golem in een blauwe nevel. Met een ontspannen boottochtje varen we aan de oostkant langs het eiland. Op de rotsblokken langs de steile oever is het een drukte van belang tussen aalscholvers, de kroeskoppelikanen (*Pelecanus crispus*) en de roze pelikanen (*Pelecanus onocrotalus*). Beurtelings vliegen groepjes af en aan en staan de aalscholvers met uitgespreide vleugels op de rotsen om hun verenpak te laten drogen in de zon. Een zilverreiger worstelt nog even met een waterslang uit de rietkraag om hem in de goede positie in zijn snavel te krijgen. Langzaam vaart het bootje naar de zuidkant om aan te leggen. Overal schieten de waterslangen (dobbelsteenslangen, *Natrix tessellata*) als kikkers het meer in. Tussen de rotsblokken en in de bomen liggen waterslangen in zwarte kluwen bijeen. Voorbereid op dit feest loop ik

with a small wooden boat with an outboard motor. The island of Golem can be seen in the distance, surrounded by a blue haze. We sail past the island's eastern side during a relaxed boat trip. The rocks near the steep shore are crowded with cormorants, Dalmatian pelicans (*Pelecanus crispus*) and great white pelicans (*Pelecanus onocrotalus*). Groups of pelicans continue to fly back and forth, while the cormorants are standing on the rocks with their wings outstretched, drying their feathers in the sun. An egret finishes its wrestle with a water snake from the reedbed to get it in the correct position in its bill. Our vessel slowly sails to the southern side of the island to moor there. Everywhere water snakes (dice snakes, *Natrix tessellata*) are fleeing into the lake like frogs. Among the rocks and in the trees, water snakes are lying together in black tangles. Well prepared for this feast, I start along the slope with my camera ready, convinced these are not venomous snakes. The snakes are



Dobbelsteenslang / dice snake (*Natrix tessellata*)

met de camera voorop tegen de helling, in de overtuiging dat het geen gifslangen zijn. Ze zijn grijs tot zwart, zonder tekening en hebben bolle ogen met ronde pupillen.

Op een open plaats op de rots met uitzicht over het Prespameer wordt de lunch gebruikt. Tussen de struiken ritselen de verwilderde konijnen op zoek naar sla-afval. Het duurt ook niet lang, voordat de eerste slang zich meldt. Ook een waterslang, maar dan egaal bruingeel en een variëteit van de zwartgrijze exemplaren aan de waterkant van het meer. Het lijkt erop dat de twee kleurvariëteiten gescheiden biotopen hebben.

De tocht gaat verder op zoek naar de Griekse landschildpadden tussen de rotsblokken en de stekelige vegetatie. Enkele grote exemplaren zijn van een rugnummer voorzien voor wetenschappelijk onderzoek. Oprapen van schildpadden ontardt al spoedig tot een straal urine

grey to black, without any pattern and they possess round eyes and pupils.

We have our lunch in a clearing on the rock overseeing lake Prespa. In the underbrush, feral rabbits are scavenging for discarded lettuce. It does not take long either for the first snake to show itself. This is also a water snake, but a uniform brown-yellowish one which is a variety on the grey and black individuals on the lakeshores. It appears that the two colour varieties have separated habitats.

The journey continues in search for Hermann's tortoises among the rocks and spiny vegetation. Some of the big individuals carry a number on their back for a scientific study. Picking up the tortoises soon results in a trickle of urine over our clothes. Soon, the forest becomes more rugged. The spruce have turned white from the guano of the cormorants and everything reeks of fish and am-

over de kleding. Het bos wordt grilliger. De sparren zijn wit bescheten door de aalscholvers en alles ruikt naar vis en ammoniak. Hier en daar ligt een ontzield aalscholverjong langs het pad, uit het nest gegooid of gevallen en aangevreten door de schildpadden. Ik loop op enige afstand achter ons groepje aan om wat foto's te schieten van aalscholvernesten en hoop een zandadder te spotten tussen de rotsblokken en het hoge gras. Voor mij danst een jonge dame met opvallende roze glanzende muiltjes over het rotspad. Zij heeft de instructie 'dichte schoenen' op een andere wijze geïnterpreteerd. Dit waren toch echt dichte schoenen, speciaal voor deze gelegenheid gekocht in Ohrid, dat wel..., maar echt functioneel om er mee te klauteren, waren ze zeker niet. Als hekkensluiter van ons groepje geniet ik nog even van dit uitzicht in de hoop een opgejaagde zandadder te spotten. Zelf realiseer ik me meer dan eens voor joker te lopen als ik in spijkerbroek met hoge schoenen en een T-shirt met lange mouwen op een strandje tussen de zonnebadende badgasten loop, voordat ik in het struikgewas duik, maar ik neem liever geen risico's in de vorm van tekenbeten, schorpioenen en meer.

Deze keer hadden wij weer geluk. Een zandadder (*Vipera ammodytes*) had de balletvoorstelling van de roze muiltjes tijdig ontdekt en zocht een heenkomen onder een steen. Ik zag hem en met een 'vipera!' kwam het groepje tot stilstand. De kei wordt losgewrikt en de zandadder blijft nog even opgerold liggen in de hoop dat deze voorstelling snel afgelopen zal zijn. Met een 400 mm teelens met een minimale voorwerpafstand van 180 cm voelt het veilig om een paar plaatjes te schieten. De slang houdt het voor gezien en verdwijnt langzaam en geruisloos tussen de vegetatie. Ons groepje volgt het pad verder, nu oplettend voor slangen. Zandadders: hier een beet oplopen, betekent grote problemen. Het vergt toch wel een kwartier om het bootje te bereiken. Dan het meer oversteken in een vissersbootje met een tuffend buitenboordmotorje, met het busje kilometers over het karrenspoor naar Stenje en vervolgens met

monia. Now and then we find a lifeless cormorant chick along the path that has fallen or has been thrown out of the nest and has been partially eaten by the tortoises. I follow our small group from some distance to take a few pictures from the cormorant nests and I hope to find a nose-horned viper among the rocks and the tall gras. In front of me, a young lady dances across the rocky trail in striking pink slippers. Apparently, she interpreted the instructions of 'closed shoes' in a somewhat different way. These may indeed be closed shoes, bought specifically for this occasion in Ohrid, but they were certainly not very functional to climb with. In the back of the group, I continue to enjoy this view, all the while hoping to spot a startled nose-horned viper. More than once, I realise how foolish I must look, strolling past the sunbathing tourists on the small beach while being dressed in my long jeans and high shoes. However, I prefer not to take any risks with ticks, scorpions and more whilst exploring the bushes.

This time we were lucky again. A nose-horned viper (*Vipera ammodytes*) had spotted the dance performance with the pink slippers and fled for the shelter of a rock. I spotted it and halted the group with a 'vipera!'. The rock was dislodged and the nose-horned viper lay there coiled for a while, hoping the performance would soon be over. Using a 400 mm telephoto lens with a minimum object distance of 180 cm, taking a few pictures feels very safe. The snake, meanwhile, has had enough and silently disappears into the vegetation. Our group continues along the path, now on the lookout for snakes. Nose-horned vipers: to get bitten here means serious trouble. Reaching the boat already takes 15 minutes. Then one must cross the lake in the fishing boat with a puffing outboard motor, travel the rocky trail to Stenje by minivan for several kilometres and then finally to drive for 45 minutes to the hospital. No incident has occurred in all these years, but I fear for the time that it does. The nose-horned viper is one of the most venomous snakes in Europe and its bite can be fatal to humans. Fortunately, no inci-

ZANDADDERS



Vipera ammodytes



Vipera ammodytes

slingerwegen door het gebergte om dan ook nog drie kwartier te rijden naar het ziekenhuis. Het is jaren goed gegaan, maar ik sta niet voor de gevolgen in als het misgaat. De zandadder is één van de giftigste slangen in Europa en zijn beet kan dodelijk zijn voor de mens. Ook deze keer levert het geen problemen op en kunnen we op de terugtocht nog even genieten van de flora en het landschap in het gebergte.

Nawoord

Als men even het dorp uitloopt, vindt men al snel een pad dat bergopwaarts naar het natuurgebied leidt. Het wordt aangegeven door wat zwerfvuil, een indicatie dat er niemand verder loopt en dat dit het einde van de beschaaftde wereld betekent. Toch begint hier een stuk ongerepte natuur en men wandelt al spoedig door een prachtige flora met wilde orchideeën en een rijkdom aan vlinders. Een natuurfotograaf kan zich uitleven. Na meerdere malen voor hetzelfde hotelletje gekozen te hebben, durf ik het aan om het pad te beklimmen in de wetenschap dat ik gezien mijn leeftijd toch niet erg ver meer kom. Verdwalen is geen optie. Het meer van Ohrid is zo groot dat men dit altijd als oriëntatiepunt terug weet te vinden en het dorp ziet liggen. Wandelen in dit soort natuurgebieden heeft toch wel zijn regels. Vertrouw niet altijd op een mobieltje, dat het opgeeft wegens het buiten bereik zijn van een mast. Voorts kleding, schoeisel en water en een camera en voor de moderne mens zijn multifunctionele telefoontje voor de foto's.

De giftige zandadder is al een voorbeeld hoe het mis kan gaan. Ook ik heb altijd geroepen 'ik zie een slang eerder dan dat hij mij ziet'. Mogelijk een juiste stelling, doch een slang heeft verscheidene waarnemingsmogelijkheden voor trillingen en temperatuurverschillen. Ook na een beet van een niet-giftige slang is het noodzaak om de twee wondjes in de gaten te blijven houden en een tetanusspuit te gaan halen. De soort kunnen herkennen is ook een pré. Schapenteken vormen ook een risico voor de ziekte van Lyme.

dents occur this time and we can enjoy the vegetation and the mountainous scenery on our way back.

Epilogue

If one exits the village, one quickly finds an uphill path that leads to the nature reserve. It is marked by some garbage, indicating the borders of the civilised world. Nonetheless, the reserve is a piece of untamed wilderness and one quickly walks among a beautiful vegetation with orchids and a wealth of butterflies. A nature photographer would be overjoyed here. Having chosen for the same little hotel multiple times, I dare to mount the path, knowing that my age would prevent me from getting very far. Getting lost is not an option here. The size of lake Ohrid ensures that one can always find it back and use it for orientation to find the village again. Walking in these nature reserves does however entail its own set of rules. Do not always trust your cell phone, which does not function outside the range of a cell tower. One further needs suitable clothing, footwear, a camera, and a, for modern man, multifunctional cell phone for the pictures.

The venomous nose-horned viper is already one example of how things can go wrong. I was also one of those people to claim that 'I'll see a snake before it sees me'. This statement is possibly correct, but a snake possesses several means of perception for tremors and differences in temperature. Even after being bitten by a non-venomous snake, it is necessary to monitor the two puncture wounds and to get a tetanus vaccine. Being able to identify the different species is imperative. Common sheep ticks also present a risk of Lyme disease.

Many of these dangers can be prevented by joining guided tours, with the added advantage of transport, local knowledge of the area and sometimes a local meal with local ingredients. This has the disadvantage that the holiday budget shrinks faster than expected, but this is easily compensated by the different little restaurants.



Meer Ohrid / Lake Ohrid.

Veel kan men voorkomen door excursies te maken onder leiding van een gids, met als extra voordeel het vervoer, de kennis van de streek en soms een bijbehorende maaltijd met gerechten uit de streek. Een nadeel: het vakantiebudget daalt sneller dan gedacht, maar de kleine restaurantjes compenseren dit ruimschoots.

De roze muiltjes in deze context vormden een leuke aanvulling: wie de natuur ingaat, ontdekt soms ook naaldhakken op zijn weg...

Foto's van de auteur.

The pink slippers present a nice addition in this context: those who venture into nature sometimes also find stiletto heels on their way...

Translation into English by Jan-Willem Wolters.

Photos by the author.